

HJORTEVILDT- FORVALTNING I DANMARK

Problemformulering

Af Den Nationale Hjortevildtgruppe

INDHOLDSFORTEGNELSE

FORORD	1
PROBLEMSTILLINGERNE I FORVALTNINGEN	2
Hegn	5
Fodring	6
Jagt	7
PROBLEMFORMULERINGEN	8
Biologiske konsekvenser	8
Økonomiske konsekvenser	9
Sociale konsekvenser	9

FORORD

Vildtforvaltningsrådet blev i marts 2021 enige om de overordnede målsætninger for en bæredygtig forvaltning af vildtlevende kron- og dåvildt i Danmark (se bilag 1). Målsætningerne er tiltrådt af den daværende minister og er ikke ændret siden. Målsætningerne kan grundlæggende sammenfattes som et ønske om en mere bæredygtig forvaltning under hensyntagen til både kron- og dåvildt, og menneskelige interesser, herunder sunde og velbalancerede bestande, og en bedre balance mellem forskellige rekreative og forskellige økonomiske interesser. Målsætningerne er endnu ikke indfriet.

Bestandene af kron- og dåvildt er flere steder store og formentligt stigende. Bestandene er mange steder ude af balance med fødegrundlaget og skader på marker og skove er betydelige. Dertil er køns- og aldersfordelingen skæv, som følge af at der afskydes for mange hjorte og for mange mellemhjorte. Dette gør at andelen af ældre hjorte mange steder er lav. Fokus på afskydning af trofæbærende hjorte frem for på hinder og kalve medfører stadig stigende bestande, da hjorte ikke udgør begrænsende faktorer i produktionen.

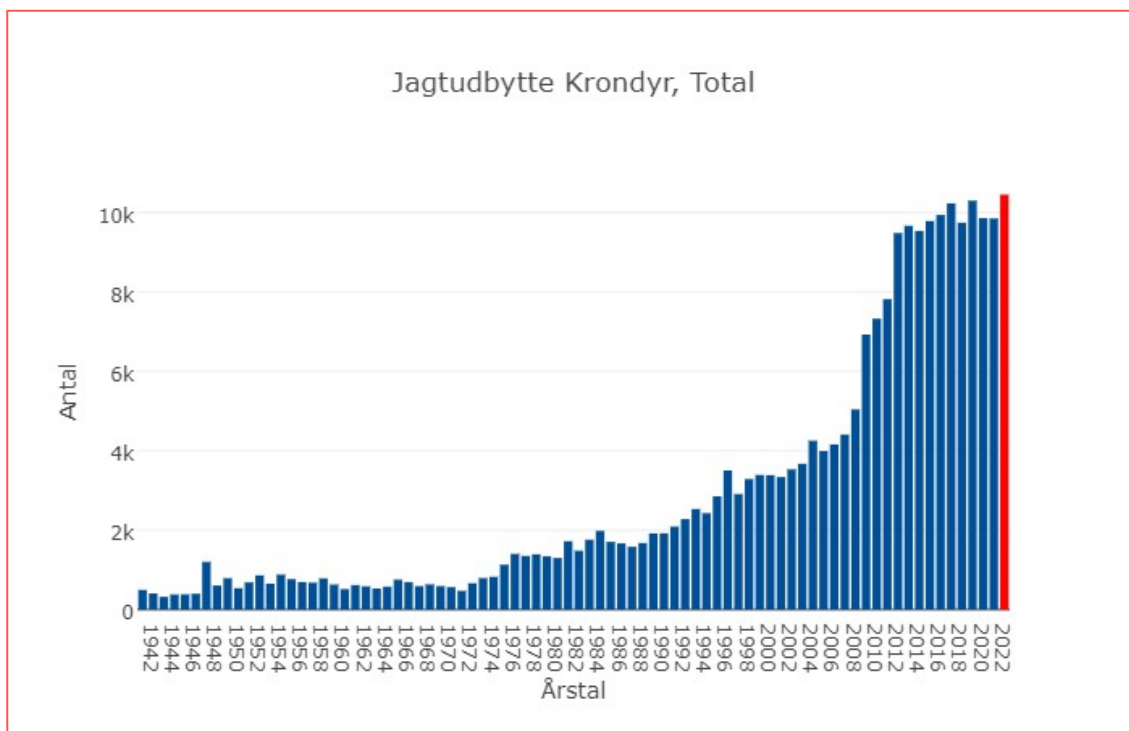
Hvor Vildtforvaltningsrådet har været og fortsat er enige om målsætningerne for hjortevildtet, så har det ikke været muligt, at blive fuldt ud enige om hvilke virkemidler, der skal tages i anvendelse for at indfri målene. Dertil kommer, at der ikke har været foretaget en eksplicit prioritering af målsætningerne, hvilket vanskeliggør en operationalisering og tillige en resourcesætning af opgaverne.

I maj 2023 fik Vildtforvaltningsrådet til opgave af Miljøminister Magnus Heunicke, at finde frem til en bæredygtig forvaltningsmodel for kron- og dåvildt i Danmark. Vildtforvaltningsrådet besluttede i forlængelse heraf, at lade udarbejde en adaptiv forvaltningsplan for kron- og dåvildt. Nærværende dokument indeholder motivering for udarbejdelsen af en adaptiv forvaltningsplan for vildtlevende kron- og dåvildt i Danmark, herunder en problemformulering og et fagligt grundlag.

PROBLEMSTILLINGERNE I FORVALTNINGEN

Der har seneste to årtier været en nærmest eksponentiel bestandsudvikling af kron- og dåvildt i Danmark. For kronvildtets vedkommende er bestanden gået fra at være næsten udryddet i starten af 1900-tallet, til i dag at være mere talrigt end det formentlig har været de seneste 200 år.

Bestandsudviklingen for kronvildt har været mest markant i Jylland. For dåvildtets vedkommende har bestandsudviklingen været særlig markant på Fyn og Lolland, men der er nu også med meldinger om hurtigt voksende bestande i Jylland. De afledte problematikker af stadig voksende dåvildtbestande er på mange måder parallelle til det vi har oplevet omkring kronvildtet. Bestandsudviklingen for henholdsvis kron- og dåvildt afspejles bl.a. i de årlige vildtudbyttestatistikker (se figur 1 og 2).

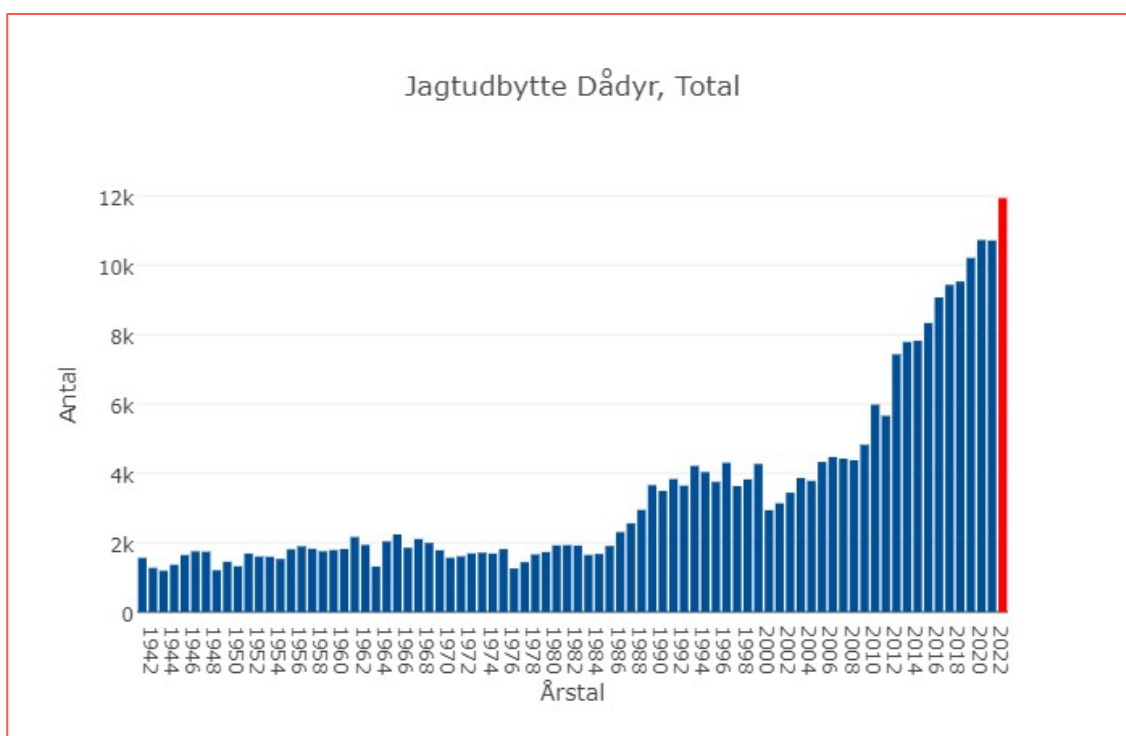
Figur 1. Det årlige vildtudbyttet for kronvildt i perioden 1942 til 2022.

Kilde: Aarhus Universitet, www.fauna.au.dk

Det præcise antal af kron- og dåvildt kendes ikke. Vildtudbyttestatistikken som den er udformet i dag siger alene noget om, hvad jægerne har valgt at afskyde. Oplysninger om de levende bestande og deres sammensætning i forhold til køn og alder m.v. er således ikke indeholdt i det nuværende tilgængelige datagrundlag for bestandene. Et af de seneste estimater (hjortevildtoversigten fra Danmarks Jægerforbund) angiver dog, at der formentlig er mindst 30.000 stk. kronvildt og 40.000 stk. dåvildt i forårsbestanden.

De voksende bestande af kron- og dåvildt har, sammen med forandringer i befolkningens normer, haft en række afledte konsekvenser, som har bragt forvaltningen af de to arter op på den samfundsmæssige dagsorden i forhold til især tre tematikker.

For det første har den kraftige vækst i bestandene medført en tilsvarende stigning i skader på afgrøder både i land- og skovbruget, med økonomiske tab og ekstraomkostninger til afværgeforanstaltninger til følge.

Figur 2: Det årlige vildtudbyttet for dåvildt i perioden 1942 til 2022.

Kilde: Aarhus Universitet, www.fauna.au.dk

Det andet forhold, der har sat kron- og dåvildtforvaltning på dagsordenen, er dyrenes rekreative værdi. Kronvildtet har historisk haft en stor værdi som jagtobjekt, både direkte for den enkelte jæger, men også indirekte som jagtlejeindtægt. Samtidig har kronvildtet en oplevelsesværdi, som rækker ud over jagten. Kronvildtet er Danmarks største vildtlevende pattedyr og mange mennesker ynder at opsøge kronvildtets levesteder for blot at se dem.

Et tredje forhold, der har bidraget til at sætte de to arter på dagsordenen, er den dyreetiske dimension. Med stadig mere kron- og dåvildt er interessen for at forstå arterne vokset, både blandt jægere og ikke-jægere. Det har betydet, at mange er blevet opmærksomme på, at den måde mange hidtil har forvaltet det større hjortevildt, ikke er i overensstemmelse med de i dag dominerende dyreetiske normer. Dette gælder både i forhold til dyrenes adfærd og biologi.

Ud over de ovenfor skitserede tre forhold er et fjerde forhold kommet til, nemlig dyrenes såkaldte økosystemfunktion. De lysåbne naturtyper er under pres og i fare for tilgroning, hvilket har negative konsekvenser for utallige arter af både dyr, planter og svampe. Kronvildt, såvel som dåvildt, er vildtlevende arter, der kan bidrage til holde de åbne naturtyper lysåbne og dermed skabe bedre betingelser for at forbedre biodiversiteten. Det gælder både i det åbne land, hvor de gennem græsning og tryk på jorden skaber variation i vegetationen. Derudover bidrager de som ådsler, såvel som med deres ekskrementer til fødekilder og levesteder for både dyr og svampe, og kommer dermed også andre trængte dyr i fødekæden til gavn.

En af udfordringerne er dog, at kron- og dåvildtet drages af de mere næringsrige fødekilder som f.eks. landmandens afgrøder, og derfor står teorien ikke altid mål med praksis. Hvis dyrene i tillæg tilskuds-fodres, medfører det en adfærdsændring, hvor de tilvænnenes nemme kulhydrater frem for de naturlige fødekilder med højere strukturindhold.

Man skelner nogle gange mellem 'problemarter' og 'konfliktarter'. 'Problemarten' er det dyr eller den plante, som på den ene eller anden måde udgør et problem for os mennesker. 'Konfliktarten' er den art, som på den ene eller anden måde, skaber en konflikt mellem os mennesker. Kron- og dådyr er både 'problemarter' og 'konfliktarter'. Dyrene er problemarter i kraft af deres biologiske adfærd, herunder deres fødebehov og -præferencer. Dyrene er samtidig 'konfliktarter' fordi de er omdrejningspunktet for mange modsatrettede interesser. Problematikkerne og konflikterne relateret til hjortedyrene går i mange retninger. Nedenfor er kompleksiteten forsøgt skitseret fordelt på temaerne hegn, fodring og jagt.

Hegn

I både land- og skovbrug anvendes i stigende grad opsætning af hegn som afværge foranstaltning mod afgrødeskader. Opsætning af hegn kan i visse tilfælde være kontraproduktiv. Hegn kan afværge skader,

men det er resursetungt, og ofte omgår dyrene på forskellig vis afværgeforanstaltningerne. Desuden bidrager opsætningen af hegn til kunstige barrierer i landskabet, som i nogle tilfælde også fungerer som 'ruser', der gør at dyrene har vanskeligt ved at slippe bort.

En yderligere og ofte fremført kritik af hegn er de skader, som dyrene kan pådrage sig, fordi de risikerer at sidde fast i hegnene. Sidst men ikke mindst medfører hegn ofte, at afgrødeskaderne blot skubbes et andet sted hen, således at skaderne koncentrerer på endnu uhegnede marker eller plantager.

Fodring

Et problem, der vanskeliggør en forvaltning, er tilskuds fodring. På den ene side fodres der for at holde dyrene væk fra afgrøder, og på den anden side fodres der for at lokke dyrene til med henblik på at forbedre jagtmulighederne. Et problem ved tilskuds fodring er, at den opretholder en unaturlig høj bestand, som blot giver større udfordringer for landmænd og skovproducenter. Derudover kan fodring skabe en meget ulige og kunstig geografisk fordeling af dyr i et område, da dyrenes rummelige adfærd påvirkes af fodringen.

Således viste et studie fra 2021, at kronvildts adfærd påvirkes af foderpladsernes placering, og at dyrene i høj grad opholder sig i nærheden af dem i vinterhalvåret. Det betyder, at hvor kronvildtet almindeligvis ville færdes i skovområder, hede og aflastningsarealer (dvs. 'krondyr-venlige' afgrøder), begynder de i stedet at navigere efter udlagt foder. Tilsvarende kan tænkes at gælde for dåvildt. Når jagtsæsonen er forbi, ophører fodringen ofte, hvilket kan medføre at de tilvænnede dyr vil sulte.

Både etisk og biologisk er det et problem, at kron- og dåvildt ikke tåler al det foder, der lægges ud. Nogle gange har det udlagte foder en for hjortevildt unaturlig energisammensætning med alt for meget kulhydrat, hvilket kan være kritisk for dyret. Særligt krondyrene vil derfor søge at kompensere for den store mængde kulhydrat ved at indtage fibre ved skrælning af træer.

Jagt

Ved mange hyppige og vedvarende forstyrrelser, f.eks. mange jagter spredt ud over hele jagtsæsonen, risikerer man, at dyrene, som respons på den jagtlige trussel og forstyrrelsen, samler sig i storrudler. Udover at det er til gene for lodsejeren, eftersom de større rudler kan medføre større ødelæggelser, er det også problematisk for jagten, da dyr i rudler vil være betydeligt vanskeligere at skyde på forsvarlig vis. Et forhold som vanskeliggør nødvendige udtag. Jagten foregår dertil i store træk ukoordineret på tværs af ejendomme. Det betyder i praksis, at vildtet aldrig får fred i jagtsæsonen, når de bevæger sig rundt i et større område. Det hensætter dyrene i et konstant alarmberedskab i hele sæsonen til skade for dyrenes trivsel.

Som den største dødelighedsfaktor for kron- og dåvildt i Danmark har afskydningen afgørende betydning for bestandssammensætningen. Det vil sige alders- og kønsfordelingen. Især vil en uforholdsmæssig høj efterstræbelse af hjorte samt en uforholdsmæssig høj efterstræbelse af såkaldte yngre hjorte medføre en skævvridning af køns- og alderssammensætningen. En ensidig fokusering på hjortene, kan desuden bringe antallet af reproducerende hundyr ud af almindelig jagtlig kontrol. Alders- og kønsfordelingen af især kronvildtbestandene i Danmark, har været et forvaltningsmæssigt konfliktpunkt mere end 25 år.

PROBLEMFORMULERINGEN

Forvaltningen af kron- og dåvildt forvaltes med få undtagelser ukoordineret inden for enkelte eller få ejendomsskel. Den ukoordinerede forvaltning kron- og dåvildt er ikke bæredygtig. Fraværet af en bæredygtig forvaltning har konsekvenser i forhold til de overordnede bæredygtighedskategorier: biologi, økonomi og det sociale.

Biologiske konsekvenser

Det hyppige og ensidige fokus på afskydning af trofæbærende hjorte frem for kalve, hinder og dåer medfører store og voksende bestande.¹ Som følge af et ofte stort og vedvarende jagttryk samles dyrene i store flokke, der gør udvælgelse af rigtige dyr til afskydning vanskelig. Fokus på afskydning af trofæer medvirker desuden til at den naturlige genetiske selektion formentlig hæmmes, idet de største og stærkeste hjorte ender som trofæer, inden de når at videregive deres gener. Denne jagt medfører en lav gennemsnitsalder hvor få hjorte bliver fuldvoksne. Dette er uheldigt da fuldvoksne hjorte spiller en betydelig rolle for artens sociale struktur og velbefindende. Tilstedeværelsen af fuldvoksne hjorte har formentlig betydning for parringstidspunktet og

¹ Hjorte udgør ikke en begrænsende faktor i bestandstilvæksten for hjortevildtet. 1 hjort blandt 100 hundyr vil formentligt medføre 100 nye kalve på en sæson. 1 hundyr og 100 hjorte vil kun medføre 1 kalv i næste sæson. Det er afskydning af hundyr, der er nøglen til at reducere en stamme.

dermed også for om kalvene sættes tidligt eller sent. Senere satte kalve kan få en dårligere start i livet end kalve sat tidligere.

Økonomiske konsekvenser

De store og formentligt stigende bestande af kron- og dåvildt medfører betydelige økonomiske skader i skov- og landbrug. De økonomiske gevinster ved jagtudlejning opvejer langt fra altid de økonomiske skader. Som værn mod skaderne forekommer hegning stadig mere udbredt, hvilket i sig selv er bekosteligt. Hegning medfører, som tidligere nævnt, at skadesomfanget på ikke-hegnede arealer stiger, hvilket starter en ond spiral.

Fodring af dyrene er udbredt, men fodring har en række negative konsekvenser. Nogle lodsejere fodrer for at holde vildtet på egne arealer eller væk fra markafgrøder, mens andre fodrer for at lokke kron- og dåvildt til deres arealer, hvilket fører til et fodringskapløb. Desuden har fodringen et sundhedsmæssigt aspekt i forhold til dyrenes diæt og i forhold til mulige sundhedsmæssige konsekvenser for dyrene på fodringspladsen. Endelig er med en vis sandsynlighed en negativ sammenhæng mellem fodring og skader i skoven.

Generelt gælder, at det manglende samarbejde i forvaltningen på tværs af ejendomsskel med deraf følgende konsekvenser medfører øgede økonomiske tab.

Sociale konsekvenser

Med en ukoordineret forvaltning og afskydning bliver dyrene i stigende grad nataktive og søger føde i ly af natten. Herved mindskes den almindelige befolknings mulighed for at opleve dyrene på den frie vildtbane. Adfærden gør det samtidigt umuligt at foretage en hensigtsmæssig afskydning af dyrene.

Kundskaben blandt jægerne og befolkningen om kron- og dåvildtet vurderes desuden at være generel lav. En undersøgelse fra Københavns Universitet viste, at ca. halvdelen af jægerne ikke ved, hvordan

de skal håndtere kødet fra dyrene. Tilsvarende er der en manglende viden om basale årsagssammenhænge i forvaltningen.

Med udarbejdelsen af national adaptiv forvaltningsplan for kron- og dåvildt, er det Vildtforvaltningsrådets overordnede strategiske målsætning, at der fremadrettet skabes en bæredygtig forvaltning. Rådet har til det formål formuleret en række målsætninger for vildtet herunder nogle artsspecifikke målsætninger. Der henvises til bilag 1.